

Νίκος Καζαντζάκης, Αναφορά στον Γκρέκο (απόσπασμα: Η μητέρα μου¹)

Η μάνα μου, μια άγια γυναίκα. Με υπομονή, μ' αντοχή κι όλη τη γλύκα της γης απάνω της. Όλοι από το αίμα της μάνας μου οι πρόγονοι ήταν χωριάτες. Σκυμμένοι στο χώμα, κολλημένοι στο χώμα, τα πόδια τους, τα χέρια τους, τα μυαλά τους γεμάτα χώματα. Αγαπούσαν τη γη και της εμπιστεύουνταν όλες τις ελπίδες. Είχαν γίνει, πάππου προς πάππου, ένα μαζί της. Στην αβροχιά, κοράκιαζαν κι αυτοί μαζί της, κι όταν ξεσπούσαν τα πρωτοβρόχια, τα κόκαλά τους έτριζαν και φούσκωναν σαν καλάμια. Κι όταν αλέτριζαν και χαράκωναν βαθιά την κοιλιά της με το γενί, ξαναζούσαν στα στήθια και στα μεριά τους την πρώτη νύχτα που κοιμήθηκαν με τη γυναίκα τους....

Ποτέ δεν είχα δει τη μητέρα μου να γελάει, χαμογελούσε μόνο, και τα βαθουλά, μαύρα μάτια της κοίταζαν τους ανθρώπους γεμάτα υπομονή και καλοσύνη. Πηγαινοέρχονταν σαν πνέμα αγαθό μέσα στο σπίτι, κι όλα τα πρόφταινε ανέκοπα κι αθόρυβα, σαν να 'χαν τα χέρια της μια καλοπροαίρετη μαγική δύναμη, που κυβερνούσε με καλοσύνη την καθημερινήν ανάγκη. Μπορεί και να 'ναι η νεράιδα συλλογίζομαι κοιτάζοντάς τη σιωπηλά...

Οι ώρες που περνούσα με τη μητέρα μου ήταν γεμάτες μυστήριο· καθόμασταν ο ένας αντίκρα στον άλλο, εκείνη σε καρέκλα πλάι στο παράθυρο, εγώ στο σκαμνάκι μου, κι ένιωθα, μέσα στη σιωπή, το στήθος μου να γεμίζει και να χορταίνει, σα να 'ταν ο αγέρας ανάμεσά μας γάλα και βύζαινα.

Από πάνω μας ήταν η γαζία, κι όταν ήταν ανθισμένη, η αυλή μοσκομύριζε. Αγαπούσε πολύ τα ευωδάτα χίτρινα λουλούδια της, τα 'βαζε η μητέρα μου στις κασέλες

1 Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από το αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα του Ν. Καζαντζάκη *Αναφορά στον Γκρέκο*. Σ' αυτό ο συγγραφέας παρουσιάζει τη μητέρα του και τη σχέση του μαζί της. Το έργο αυτό εκδόθηκε το 1961, τέσσερα χρόνια μετά τον θάνατο του δημιουργού του. Ο ίδιος το χαρακτήρισε «αναφορά στρατιώτη σε στρατηγό». Πρόκειται για ένα είδος ποιητικής αυτοβιογραφίας, στην οποία εναλλάσσεται το πραγματικό στοιχείο με το φανταστικό.

και τα σώρουχά μας, τα σεντόνια μας, όλη μου η παιδική ηλικία μύριζε γαζία.

Μιλούσαμε, πολλές ήσυχες κουβέντες, τότε η μητέρα μου δηγόταν για τον πατέρα της, για το χωριό που γεννήθηκε, και τότε εγώ της στορούσα τους βίους των αγίων που είχα διαβάσει, και ξόμπλιαζα τη ζωή τους με τη φαντασία μου· δε μ' έφταναν τα μαρτύριά τους, έβαζα κι από δικού μου, ωστόσο έπαιρναν τη μητέρα μου τα κλάματα, τη λυπόμουν, κάθιζα στα γόνατά της, της χάδευα τα μαλλιά και την παρηγορούσα:

—Μπήκαν στον Παράδεισο, μητέρα, μη στενοχωριέσαι, σεριανίζουν κάτω από ανθισμένα δέντρα, κουβεντιάζουν με τους αγγέλους και ξέχασαν τα βάσανά τους. Και κάθε Κυριακή βάζουν χρυσά ρούχα, κόκκινα κασκέτα με φούντες και πάνε να κάμουν βίζιτα στο Θεό.

Κι η μητέρα σφούγγιζε τα δάκρυά της, με κοίταζε σα να μου έλεγε: «Αλήθεια λες;» και χαμογελούσε.

Και το καναρίνι, μέσα από το κλουβί του, μας άκουγε, σήκωνε το λαιμό και κελαηδούσε μεθυσμένο, ευχαριστημένο, σα να 'χε κατέβει από τον Παράδεισο, σα να 'χε αφήσει μια στιγμή τους αγίους κι ήρθε στη γης να καλοκαρδίσει τους ανθρώπους.

Η μητέρα μου, η γαζία, το καναρίνι, έχουν σμίξει αχώριστα, αθάνατα μέσα στο μυαλό μου· δεν μπορώ πια να μυρίσω γαζία, ν' ακούσω καναρίνι, χωρίς ν' ανέβει από το μνήμα της —από το σπλάχνο μου— η μητέρα μου και να σμίξει με τη μυρωδιά τούτη και με το κελάηδημα του καναρινιού.

Ποτέ δεν είχα δει τη μητέρα μου να γελάει· χαμογελούσε μόνο, και τα βαθουλά μαύρα μάτια της κοίταζαν τους ανθρώπους γεμάτα υπομονή και καλοσύνη. Πηγαίνόρχουνταν σαν πνέμα αγαθό μέσα στο σπίτι, κι όλα τα πρόφταινε ανέκοπα κι αθόρυβα, σα να 'χαν τα χέρια της μιαν καλοπροαίρετη μαγική δύναμη, που κυβερνούσε με καλοσύνη την καθημερινήν ανάγκη. Μπορεί και να 'ναι η νεράιδα, συλλογιζόμουν κοιτάζοντάς τη σιωπηλά, η νεράιδα που λεν τα παραμύθια, και κινούσε στο παιδικό μυαλό μου η φαντασία να δουλεύει: μια νύχτα ο πατέρας μου, περνώντας από τον ποταμό, την είδε να χορεύει στο φεγγάρι, χίμηξε, της άρπαξε το κεφαλομάντιλο, κι από τότε την έφερε στο σπίτι και την έκαμε γυναίκα του. Κι ολημέρα τώρα πάει κι έρχεται η μάνα μέσα στο σπίτι και ψάχνει να βρει το κεφαλομάντιλο, να το ρίξει στα μαλλιά της, να γίνει πάλι νεράιδα και να φύγει. Την κοίταζα να πηγαινοέρχεται, ν' ανοίγει τα ντουλάπια και τις κασέλες, να ξεσκεπάζει τα πιθάρια, να σχύβει κάτω από το κρεβάτι, κι έτρεμα μην τύχει και βρει το μαγικό κεφαλομάντιλό της και γίνει άφαντη. Η τρομάρα αυτή βάσταξε χρόνια και λάβωσε βαθιά τη νιογέννητη ψυχή μου· κι ακόμα και σήμερα αποκρατάει μέσα μου πιο ανομολόγητη τη τρομάρα ετούτη· παρακολουθώ κάθε αγαπημένο πρόσωπο, κάθε αγαπημένη ιδέα, με αγωνία, γιατί ξέρω πως ζητάει το κεφαλομάντιλό της να φύγει.

Θέματα

- 1α.** Πώς παρουσιάζεται στο απόσπασμα το πρόσωπο της μητέρας; Σε ποια σημεία του αποσπάσματος διαφαίνεται πως η μητέρα λειτουργεί σύμφωνα με τα πρότυπα του κοινωνικού ρόλου του φύλου της στις παραδοσιακές κοινωνίες;
(Μονάδες 25)
- 1β.** Ποιος είναι ο μεγαλύτερος φόβος του αφηγητή; Πώς τον κρίνετε;
(Μονάδες 25)
- 2α.** Ποια είναι η ταυτότητα του αφηγητή στο απόσπασμα; Αν υποθέσουμε ότι εξέφραζε τις σκέψεις και τα βιώματα της μητέρας, πώς θα διατυπώνονταν οι παράγραφοι 3 και 4;
(Μονάδες 25)
- 2β.** Υποθέστε ότι ο αφηγητής ύστερα από χρόνια εξομολογήθηκε στη μητέρα του τον μεγαλύτερο του φόβο κι ότι εκείνη του απάντησε καθησυχαστικά, λόγω απόστασης. Να γράψετε το κείμενο της επιστολής αυτής.
(Μονάδες 25)